ԵՐԱՍԽ

Տարեգրական Լուրեր

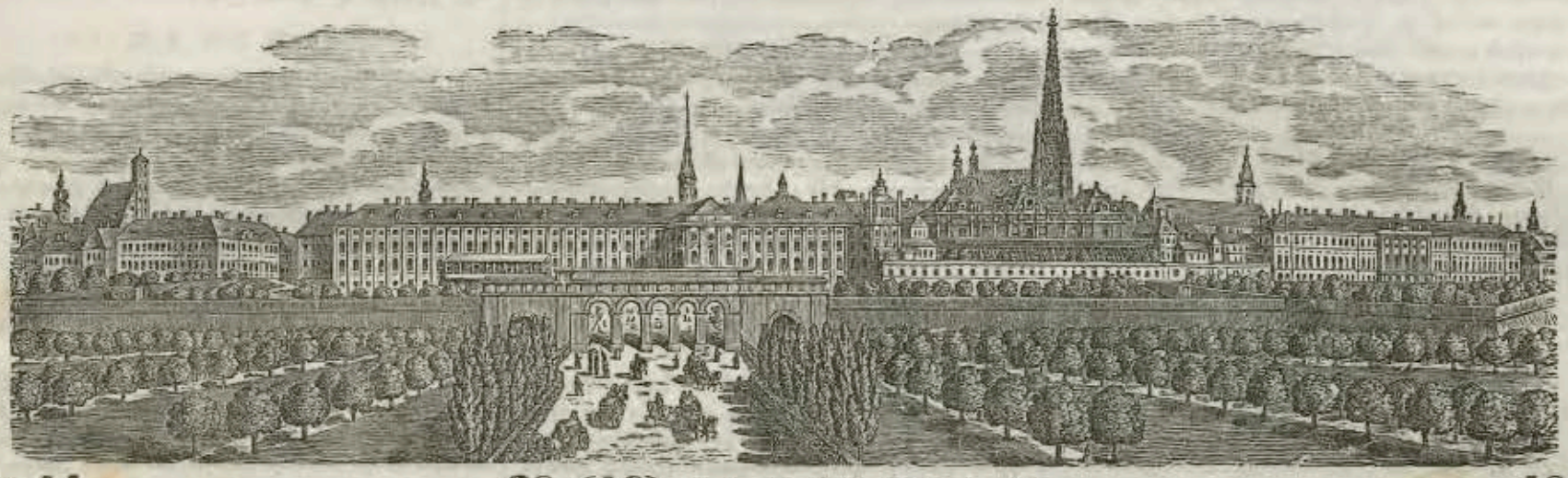

թիւ 14 — 28 (16) ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ — 1847

ԲՈՍՊՈՐԱՍԻԹԻՒՆ

ՎԻԵՆԱ. Խաղաղութի մեջ Բոսպորի յանուն Համիդան։ Վենետիկի Խաղաղութի պիտանիներուն ժողովքին բացումը։ Յունիսի քսանի մը տեղ պիտանաւորի հրաւէր։ — ԱԻՍԻԱ ՄԻ ԵՎՐՊԱՅԻՆ. Աղասանի ու Լիբանանի մէջ խռովութիւններ կը պատահին։ — ՀԻՍՈՒՍԻՆ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ. Շիտ-Թարիֆն մը ու ասոր վրայ առնուազարիր կարգադրութիւնը։ — ԱՆԳԼԻԱ. Պառնիսթիներ։ Իրանասոյի լուրեր։ Պոնդիչերիի ապստամբութիւն։ — ԻՏԱԼԻԱ. Օմանի դրամի դատ մը։ Ալեն Գրան պալատին մէջ։ Ամերիկ ներկայ ուղղութեանները։ Խրհուրդ հրաւիրեալ։ Օմանի գաղթը Ամերիկի ընդհանուր կառավարութիւնը։ Ռայներ. պայ. լուրեր։ — ՍՊԱՆԻԱ. Իսպարդներուն։ Ցերուսիթիանը։ Թագուհի Հայրն ու թագաւորին առանձնական կենացը վրայ բան մը դրուիլ կարելիս։ — ՀԵԼՎԵՏԻԱ. Ժողովքին որոշմանները։ — ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ. Գոլիգոլիին մահը։ — ՏԱՆՄԱՐԿԱ. Եղիպտոսի գանձարան լուրեր։ — ԲԱԼՊՈԳԻՈՅ. Ապա-Եղբարհման ու Ապա-Եղբարտեր։ — ՍԻՍՈՒՍԻՆԱԿԱՆՔ. Պրի տեսակի հարեւ. բոս մէջ գտնուած բանաւորներ (Հրեան) ու խեղճներու վրայ։ — ԹՈՒՐՔԻՍՏԱՆ. Գնիսա գնալու կանոնաւոր կերպով ամիսը։ — ԱՂԱՅԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. Եւրոպայի գրենի առուտուրին վրայ։ Այլեւայլ լուրեր։ — ԽՈՍՈՒԼՈՒՆԸ. Մեքսիկոյ քաղաքին քանի մը երեսնալի տեղերը։ Գնակաբ Շահին մահը։

ՎԻԵՆԱՅԻ, ՁԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

ԻՕՍԵՖԵՐԻԱՅԻԷՐ պէսպէսներէն լրագիրը Խաղաղութի ու Ընդդիմութի լրագիրներուն՝ Դերբենտցի խնդրոյն վրայ ինչպէս շփոթութիւնամբ ու անհիմ խօսելնին յիշելէն ետքը, փարիզ ապրած Փորդ-Ֆէյլ լրագրին Ռուսաստանի իրաւունց պաշտպան կենդրոնը ծանուցանելով՝ խօսքերն ալ կը բերէ։ Այս Փորդ-Ֆէյլ լրագիրը երկրին բարոյական կը ցուցնէ թէ ինչպէս Լոյտ Քարտի, որն որ Ընդդիմութի տէրութիւնն կոտրմանէ դիակասար իշխանութիւնամբ։ Ի յիշենալի ժողովը խանգարած էր, Ընդդիմ դարձած ասեն խորհրդարանին մէջ հարցուած ըլլալով իրեն թէ որքան ան ժողովքին մէջ տեղութիւնները բաները իրենց օգտին յարմարցնին, Լորտ Բաթրի պատասխան տուաւ որ "Ռուսաստանի ու Պրուսիոյի շփանութիւնը վրայ մէկը չկրնար առարկութիւն հանել։ ... Այս երկու տերութիւնն ալ 1805ին ունեցածներնին ունի բան չառին։ Թէ որ Ռուսաստան իր 1792ին ունեցած սահմանները պահանջէր, ան ասենան՝ որ Ռուսիա վենետիկին տեղ Թենդիա ունէր, ան ասեն 2 միլիոն հոգի ունի պիտի ունենար։ Ընկերը ետքը յիշեցուցիր մէկիկ մէկիկ կը ցուցնէ որ Ռուսաստանի կողմանէ Փերբուրս պատահածներնը՝ ամենուին դէմ ուրիշին գործերին մէջ մտնել չէ։ Իսկ ան Վիենայի դաշինքին 103 յօդուածին մէջ գտնուած place բառին նշանակութիւնը որոշելու համար ուրիշ ապահովագոյն ճամբայ չկայ, կրնան յիշեցուցիր Փորդ-Ֆէյլ լրագիրը, բայց եթէ ընտանի որ տեղութիւնն դաշինքները ան բառս թիւ նշանակութիւնամբ կը գործածեն։ ու անկէ ետքը Մինդենի դաշինքէն (1648) սկսած զանազան դաշինքներու խօսքեր բերելէն ետեւ՝ "Թէ որ բոլորովին կողմնակալութիւնը մէկ դի թող տանք, կ'ըսէ, բերուած վկայութիւններ մէջ կը տեսնենք որ ան բառս մէջ դարձեալ (Citadelle) ընշանակեր, հապա միայն որմամբ եւ ուրիշ պաշտպանութիւններով պատած քաղաք մը կը նշանակէ։ Իսկ առաջիկան պէսպէսիկերը առ ամէն բան յստակ բերելէն ու ցուցնելէն ետքը՝ որ իրաւ ալ հիմա Փերբուրս պարբերապատ քաղաք է, "Արդեն, կ'ըսէ, պարզապէս ուրիշ ոչ շփանութիւնը՝ հարաւային երեւակայութիւնն պէտք է տալ, որ Ռուսաստանց առ պարդ գործերը Բարբարոսաց արշաւանք մը կը սկսի, ինչպէս կ'ընեն նոր բուսած իտալական լրագիրներուն մեծ մասը։ Թէպէտ պէտք էր կարծել որ հիւսիսային կողման ընակիչներուն ցրտագոյն տիրելը՝ Ընդգնայի յոգեր գրողները գլխաւորաբար Մարենիկ-Գոմանիլը առ երեւակայութիւնն մեղրուութիւններէն ազատ պիտի՝ պահէ, բայց առնիր ալ առ բանիս մէջ անոնցմէ շատ աւելի զգուշաւոր չեղան։

Յիշած Մարենիկ-Գոմանիլը՝ իրեն Ռուսաստանի դէմ ուղղուած խօսքերուն հետ ըստ պատահմանն ուրիշ հատուած մ'ալ կը դնէ, ու հատուածին մէջ Ընդգնայի՝ աշխարհին հինգ մասանցը մէջը ունեցած երկիրները համբերելէն ետքը՝ առ խօսքս ալ կաւելցնէ։ "Ընդգնա իրեն զէնքովն ու քարոզութիւնամբը ստացած բաներ չէ երբեք կրնայ հրաժարիլ եւ ոչ ալ կը հրաժարիր։ Այդ՝ ոգեւորեալ "Պարաքանչիբոյ իր բանը տալու է" (Suum cuique) ըսող սկիզբը՝ արդարութիւնն ամենէն վերագոյն սկիզբը ըլլալը ընդունուած է, ամոր համար Լրագրոյն առ բանին ամենուին խօսք մը չունիր։ Այնպէս մեզի անանկ կ'երեւայ որ ճիշդ խոսքի հեռաւորութիւն մը չէ նոյն լրագրոյն Ռուսաստանի դէմ ըրած ոխերտանութիւնը՝ թէ Ռուսաստան ալ իր պաշտոնի համեմատ ունեցած իրաւունքը հատատուն կը պահէ։

Խոսքս վերջին տիրը Ընդգնայի լրագիրներէն մէկ քանին Ռուսաստանի իրաւունք տալ սկսան, ինչպէս Հերերա, Բրիտանիա, Կլեսբրդ, Գուրիր լրագիրները։

— Սեպտեմբերի 13ին Վենետիկ Խաղաղի դիտունեներուն ինենրորդ ժողովը հրապարակաւ բացուեցաւ։ Ժողովականները նախ ժամը 11ին Ս. Պարկոս, պատարագական եկեղեցին եկան, ուր Վենետիոյ կարդինալ Պատրիարքը "Կամ տը Հոգի, երգեցին ետքը, հին գրքերուն պաղատը գացին, ուր որ ընդհանուր ժողովներ կ'ըլլան։ Հոն մեծ խորհրդոյ տեղին մէջ ըստ սովորութեան ժողովքը եղաւ։ Խորհրդապատիւ Փոխարքան իր որդիներովը, Դուքսակալ մեծան Փոխանորդ ու կայսերական ծովային զօրքին զօրապետ՝ բարձրապատիւ Փրինկիպոս սպրիդուբար, եւ ուրիշ քաղաքական, զինուորական ու եկեղեցական իշխաններ ժողովին ներկայ գտնուեցան։ Շատ ազնուական խանիներ ու 3000էն աւելի ունկնդիր իրենց պատշաճ տեղը բռնած էին։

Ամենուն հոգեմտութեամբը Ընդդեռաս Ճիմանելի կոմսը գահերիցուն տեղը նստեցաւ, ու ընդարձակ ազգով ճառ մը խօսելէն ետեւ, ժողովքը սկսաւ։ Այսպէս ընդհանուր առնուազարիր զանազան ճեմարաններու կոդմանէ եկողներուն անունը կարդաց, եւ ժողովքին իրենց գործերուն, ու իրենց ընելու փոփոխութիւնները, եւ ուրիշ հարկաւոր բաներու մասնաբաժնեցաւ։ Յետոյ ընդհանուրին եւ գիտուններու զանազան բաժիններու մէջ՝ գիտնականներու հատուածներ ալ։

Բարոյ օրը քաղաքին մէջ մեծ հանդէս էր։ ամէն զբօսանքի ու հրապարակական տեղերը առն օրերու պէս լիցուն էին, մանաւանդ երբ որ իրիկուան դէմ՝ պալատը, սենեկերը արտաքոյ կարգի լուսաւորուեցան։ Ներսանուիրեանը վերջը եղաւ, ուր Գիտնականներ թատրը, որն որ մինչեւ նեղսի դին լուսաւորուած, ու միայն ազնուականներով լցուն էր։

— Օգոստոսի 30ին Սարիպայի Պրուք քաղաքը ու ուրիշ քաղաքներ՝ մի եւ նոյն առեն գարմանելի ուրախութեամբ գնանշուած պատահեցան, ու Օպերքիսապերկ գրենկին ու Քիսապերկի կողմերը շնչեր ու գարմաներ մեկմեկու զարմանալի եւ օրմանու վրայ մեծկակ պատուաւոր եղան։

ԱԻՍԻԱՅԻ ՈՒ ՆԻԿՊԱԼԻՍ

Այս տեսութիւնս Փեսաթնա ու Գեմեմիոյ քաղաքներուն խռովութիւնները անցեալ թուականին շրջելուս համար՝ պարտաւոր եմ մանրամասն կը պատմենք։ Սեպտեմբերի 1ին Սենսինայի մէջ իրիկուան դէմ շատ խռովարար մարդիկ մեկ եղած յուսապով որ քաղաքը բնակիչները ոսոք կը հանեն, պահապան զօրքերուն վրայ յարձակեցան, նախ սեղանաւորներուն շինքին (banca) քարերը կեցող պահապաններուն վրայ գիանցին։ բայց շատերնին զարմանալով՝ անտեղի սատակները յանիշանելու մասնաբաժինը փոշ էրաւ։ Այս ինչպէս հոն նոյնպէս ուրիշ տեղեր ալ թեազ տրական պահապան զօրքը քաջութեամբ զէմ կենալով, ստոյգ է որ մեկ քանի հոգի կորսնցուց, բայց ապստամբներէն շատ աւելի անձինք մեռան։ Ամենով նորէն հանդարտութիւն եղաւ, ու Թոսկանոյ լուսաւոր շրջանաւոր օգնութեան զօրքը բերուած առներ ամէն բան ընդնցած գանելով՝ ուրիշ գործ մը չունեցաւ բայց եթէ ան խռովարարներուն եռեւեռ էին իրենց որ քանի։— Ժամանակի մէջ ալ Սեպտեմբերի 2ին նոյն տեղակ անհանդարտ մարդիկ նոյն փորձը փորձեցին։ առանք Մեսսինայի մէջ եղած ապստամբութիւնը վրայ կը պատմեին որ յաջողած է, որպէս զի Ռեճիոյի ու մեսաւոր անկերան մարդիկը զրդռեն։ Ինգէս ու միատիս մարդիկներու մեծամեծ խռովութիւնը կ'ընեին։ Լեռնցիներն մէջ Մեսսինային պէս շատ պատկառոն զօրք ջրլայով՝ բնակիչները շատ ահու գոյս մէջ ինկան։ Նրկրորդ զրը խռովարարները սկսան յայտնի իրենց անկարգութիւնները կատարել։ բնակիչները տեղերուն մէջ զարդուած թնդանոթական զօրքին դարձեալ կը հաւանեցին։ Բայց դեռ ու զրքերը չեկան՝ ապստամբները բանտերը պահող զօրքին վրայ յարձակեցան

ցան։ սա զրքը շատ քաջալերական զէմ կենալէն էրաը, վերջապէս ապստամբներէն շատ քիչերու ըլլալով՝ մեկի քաշուեցաւ։ Ապստամբները սա գոպրին վրայ սաեն բրլա մը ամրմեն։ Հոն իրենցմէ մեկը հրացանով զինեալ մեացաց։ Ռազմաբը ապստամբներուն ձեռքը մնաց, որոնք անմիջապէս բանի մը հոգի քաղքին կառափարիշ դրին։ Ամենորդութիւնը մինչեւ ոմանց Կը ժամը սա-սանց Ցը տեւեց։ այս ինքն մինչեւ որ ինքապատրական շրջենաւ մը զորքով ՌենՏՀիլին առջեւը պարով ու տեսնելով որ հին զրկեին վրայ իրենց երկրին զլուշէն սարի գրոշ մը կայ՝ ուղիղով իրենց դաշարացումը ցուցընել, 10 թնդանօթ նետուցին։ անկէ հոգը ցանաք ալ եղան։ Ամ որ տեսան ապստամբները՝ փախչող փախչողի եղան։ լիուն լեռ բոլոր ուժով կը վազէին, բայց շատերը ինապաւորական զորքին ձեռքը ինկան։ Ռանտէն ապաստանարանն շատերը բռնուեցան, շատերն ալ իրենց ու զէրոքը բռնուեցան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԵՊՏՈՏԻՐԵՐՈՒ 7ին ու 8ին իրիկունները Հռոմ խռովարար մարդիկներուն դրգռելովը նորէն փոքր սիմաւութիւն մը եղած է։ սա ապրիլին մէջ դանեցան տերութիւնց զեռպանները զէմ ալ ապաստանները կը լսուէին։ Թէ ինչպէս Հռոմայի Տէրութիւնը այսպիսի անիրաւութիւններու զէմ է, ու թէ ինչպէս տերութիւններուն ու իրենց զեսպանները հոս բաբեկամութեամբ ու սիրով է, ու Կ՚ուզէ ալ մնալ՝ հետեւեալ գրեր։ Պարզինալ ատենապրին յայտարարութիւնը կը ցուցնէ։ Ամսոյս 7ին ու 8ին իրիկունները Հռոմայի մէջ մեկ քանի անձինքներէն եղած ապստամբութեան ապրակները Հասարակաց խաղաղութիւնը կրնային վտանգել, օրն որ Հռոմայի ժողովրդեան գովութիւն պարծանի վարմունքովը անվնաս պահուեցաւ, սա ապրելիները քահանայապետական կառավարութիւնն ալ բարի լրտի դիտաւորութիւններուն ապրելը մը ու իր պատասխան վերատակար կրնային ըլլալ։ Հռոմայեցոց մեծ մասին չէ թէ միայն սա ապրակներուն մէջ մասն չունենալը՝ այլ նաեւ այսպիսի անկարգութիւններուն վրայ ալ շատ յուսահարեն։ ապրէն ԱԼ։ Քահանայապետն յայտնի է։ սապ հասնոր ալ մեղի հրամայեց՝ որ բարի Հռոմայեցիներուն սա աւելիս մէջ յուսացած հնազանդութեան ու սիրոյն վրայ իր զոհութիւնը ու հաճութիւնը յայտներ ամենուն։ Ա։ Քահանայապետը մեր Տէրը յիշելով միանգամայն, որ թէ ապէտ քաղցրութիւնը իշխանութեան մէկ մասնաւոր յատկութիւնն է, բայց արդարութիւնն ալ իր մէկ պարտքն է, իր պարտականներուն արդար աղաչանացը հասնելու, հրամեն տուաւ որ ան մէկ քանի խռովարարներուն զէմ, որ ոգեմուկ ու շիտոթ հանած էին, ու անպատշաճ խոսքերով ալ մեզի բարկամ թաւալուցնելուն մէկ քանի զէսպաններուն բարեկամական ընթացքը վար զարնելով սպառնալիքներ ըրած էին, որ սա Ս։ Գահին ու ան արքունիքներուն իրարու հետ ունեցած մտերմութիւնը հակասակ ու եղծիչ են, օրինաց խնամութիւնը կատարի։ Ա։ Քահանայապետը այսպիսի գայթակղեցուցիչ ապմունկներուն երբեք հաճութիւն տուած չէ, ու երբէք հաւիրեցիր. ալ միայ չունի, անոր համար իր կամքն ալ ան է, որ թէ սա սա թիւ մէջ ու. թէ ուրիշ տար նման առիթներուն մէջ այսպիսի խռովարարները խստապատժուին։ բայց միանգամայն հարկաւոր եղած նորոգութիւնները ու ուղղութիւններն ալ ընելու պարտաւոր է, որպէս զի ամենայնի իր սիրելի հպատակներուն բարիքը որչափ կարելի է յառաջ երթայ, որոնոր երբէք չկրնար ըլլալ, թէ որ կարգը՝ օրինաց ու իշխանութեան յարգութիւնը՝ ու հասարակաց խաղաղութիւնը հաստատուն չպահուին։ Հռոմ, 11 Սեպտեմբերի 1847։

ԱՆԳԼԻԱ

ԱՆԱՍԿՈՒԹԻՒՆԵՐԸ դեռ. չդադրեցան, մանաւանդ թէ մեկ քանի հարուստ դատաւորներու տներուն իրարանցի՝ շատերն ալ օրէ օր կ՚իյնան ու կը սիրտրանան։ Մանչեսթր Ս։ Ալբանի ու արդի 100,000 փունդ ոսկերչնով բնակած է, ասիկա յոյներէ վաճառական էր, ու Կ՚ըսուի թէ Ամերիկայի Լեսի ասն կործանումն իրեն ալ պատճառ եղած ըլլայ։ Ասկից զատ նոյն պատճառաւ նաեւ. Հիսդի ու Հէսչինսըն 50 — 60,000 փունդ ոսկերքին պարարտ իրենց գնալքը դարձուցեր են։ Դարձ ամենէն աւելի մեծ ու չլսուած սնանկութիւնը Լոնդոն Սեպտեմբերի 13ին պատահած է Կոմերս, Նիվիլլ ու իր Ընկերակիցներուն վրայ, որ 1,000,000 փունդ ոսկերքին կամ 25 միլիոն ֆրանքի պարտական մնացեր է։ ասոնց մէջէն 600,000ը՝ միայն փոխառնակողմի (խոլնչ տեպոզիթ) պարտք են եղեր։ Ամ ասոնք կործանումն պատճառ Լիվերպոլի ճամբանեռուն ինդիրը, ու Սիլիքրոյի սեղանաւորի մը իմանալ կը գնեն։

— Իրլանդայի գործերը նորէն ամենքը կը զբաղեցնեն։ Թէ Երկրի տէրերուն ու թէ ազգաբնակներուն մէջ անհանդարտութիւն մը կ՚երեւայ՝ որ ապագայի համար ազէկ նշան չէ։

— Ամսոյս 10ին Տէօպլին՝ Ճոն Օ՚Գոնել եւ ուրիշ Ռէբիլի ընկերութեան անդամները ժողովք մը ըրին եւ որոշեցին որ շրջաբերական մը հանեն, ու պարտաւորեցնելուն ժողովքին բոլոր Իրլանդայի անդամները Նոյեմբերի սկիզբը Տէօպլին ժողովքի հրաւիրեն, որ դան ու մնացեալն թէ սա ձմեռուան մէջ Իրլանդայի ինչպէս օգնութիւն մը կրնայ ըլլալ։

— Սեպտեմբերի 9ին Օ՚Գոնելի կարասիքը (եշա) հրապարակաւ ծախուեցաւ։ Ընչափ էր ժողովրդեան բարեմտութիւնը, որ կէս մը իրենց ազատչին բնակարանը անունելու, ու կէս մ՚ալ անոր կարասիքներէն միշտակ մը առնելու համար եկած ժողովուած էին։ Իրեն բնակարանները պարզութիւնն ու անշարժութիւնը, ամենուն աչքին առաջը կարգի բան մը կ՚երեւար, երբ որ միաքերնին կու գար թէ սա երեւելի անձն էր որ կէս դար բոլոր աշխարհը դողցնցուց։ Բայց ցաւն ան էր, որ իր կինդանագիրները ամենուն ծանանելու ցրուեցան։

— Սէնտեմբրը, 3 Սեպտեմբ։ Ընդեմդեղ փոթորիկը կը յուսացուի որ ալ դադրի։ սա երկրորդ շաբաթուան մէջ պատահածներուն դաւմարը 3 միլիոն ֆունդ ոգերլին անցաւ։ Բանակ վանդ մը ուրիշ ամէն գործերուն ու ապուռանելուն վրայ ալ իր ազդեցութիւնը կ՚ընէ։ Եւ քիչ մը ժամանակ հարկաւոր է, որ ան անվնասութիւնն ու կասկածը, որ շատ անգամ առանց հիման կը ծագի, փարատի երթայ։ Սոսկը առաջուան պէս քիչ ու տուղ է։ Բայց մեկ քանի դնողներ բան իրենց պէտք եղածէն աւելի մնան ձեռք ձգելու յոժարութիւն կը ցուցընեն։ Դրդնպէս մեկ քանի հոգի ալ զանազան շահեր դիտելով երեւելի կտորներ ծախու առին։ Նաեւ Հնդկաստանի համար ալ շատ մնան որոշուած է։ Գիներ գլխեմ միշտ նոյն մնաց։ — Մենչեսթրը դարտիանը կ՚ըսէ որ Լանգաշիրի ու անոր դրացի նահանգներուն մէջ գրուած բամբակի գործատուները երեսփոխաններ իրենց ժողովք մը ըրին, եւ որոշեցին որ ձմեռը վիճած քանի որ տնէն դուրս դարձք կրնան գործել, մեկ քանի շաբաթ ան մէջի գործերը գադրեցնեն, որովհետեւ շրջուած բամբակին ու անկից գործուած ապրանքներուն գինը իրարամեր շատ մեծ տարբերութիւն ունեցան։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՓՈՐԹԶ, 12 Սեպտեմբերի։ Երեկ կէսօրէն ետքը ժամը 2ին Ս։ Գրիգորի պարարտ Օմոյի դրսին մեծ զաւակ մը ծնաւ, եւ իրիկունը Փարիզի պատուական Ալբերիսկոպոսին ձեռքով մկրտուեցաւ։ Կնունքի դարքը՝ Սպանիայի դրսին անուանքը կրնալ եղաւ։ ու նորածին իշխանին վրայ դարձ անուն տրուեցաւ։ Լայտոր մեծ խնջոյք ու հանդէս եղաւ Ալեն Գրիի դարտեղը, ուր որ բոլոր քաղքին մէջ գանուող պատուոյ անձերն դան, առանձնակներուն ժողովքին առանձարարը, Պրուսիի դարքը, ու պ. Պարիսի հրաւիրուած էին։

— Ամսոյս 11ին նոյն Սէն Գրիս դարտեղին մէջ պատանեկանելու խորհուրդ մը եղած էր, ու խորհրդին նպատ. Պրուսիի դուքսը ներկայ էր, որն որ երկրորդ օրը ճանապարհ ելաւ, կ՚ըսեն, Լենոն իր գեսպանութեան պաշտօնը կատարելու։

— Ամսոյս 13ին նորէն Սէն Գրիս պաշտանեաներու ժողովք մը եղաւ, որուն նախագահ ինքը թագաւորն էր։

— Ամսոյս 13ին նորէն Սէն Գրիս պաշտանեաներու ժողովք մը եղաւ, որուն նախագահ ինքը թագաւորն էր։

— Ամսոյն դուքսը Ալշեբիի ընկերանուր կառավար անուաներ է, ու ան օրերը դէպ ի Ամբիկէ ճանչոյ պիտ՚ գրէ։

— Ամերիկայեցոց դրսին տերը Պրեսոնի կոմսը՝ Դէ ապրիլ Գարդինոյի զեսպան դրուեցաւ, ու Դիւքսպիկի դուքսը՝ որ Փարիս Փարդինոյի գործակալն պարտանը կը կատարէր, Սպանիա՝ Փարդինոյի դեսպան անուանեցաւ։ Խոկ Գրոհոյի կոմսը որ Վիենա՝ Փարդինայեցոց դեսպան է, ու. ան գրեր Ակովտա իր երկիրները դարձած էր, իր տեղը Վիենա հրաման ընդունեցաւ, որ շուտով Վիենա՝ իր դեսպանատեղը դառնայ։

— Կ՚ըսուի որ Փարդինոյի ու Պարսից տերութիւնն մէջ բարեկամութիւն ու վաճառականութիւն նոր դաշինք մը հաստատուած ըլլայ, որուն դրդռութիւնները ապրիլ հետ մտնելիս՝ պիտ՚որ սեղմուին։

— Դարձեալ սուր շինող ու ծախողներուն նորէն հրամանն դացած է, որ խանութներնուն մէջը ծախու եղող սուրերը անանկ հատատուն, որ էթէ խռովութիւն մը երթայ, խռովարարները կարող չլլան շուտ ու դիւրաւ առնուլ ու տանել։

— Վերջին լուրերը (Սեպտեմբերի 15ին) կը ծանուցանեն թէ տերութիւնը նոր օրաշուք մը ըրած է, որն որ անտարակոյս ազդին վրայ մեծ ապդեցութիւն պիտ՚որ ընէ։ Ընցած ապրիլի մինչեւ հիմա յորենի պակասութեան պատճառաւ խռովութիւն հանողները՝ որոնք որ 500 հոգւոյ չափ էն, թագաւորին առանձին շնորհքովը բռնուեն ապատեր էն, որովհետեւ սա տարուան առատ հունձքին պատճառաւ՝ ալ այսպիսի խռովութիւններ բլլալու պատճառ չկայ։

ՍՊԱՆԻԱ

Տեղն Պարտոմերոյ Լոբարդերոյին ծերակուտի անդամ՝ անուանուելը ժողովրդեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ըրաւ։ Սեպտեմբերի 9ին սա բանիս համար Թագուհւոյն տուած վճիռը հայտնի թէ հրատարակուած էր, որով Լոբարդերան Սպանիա կը կանչէր, ու. ատոնցմէ գինուորական ատիճանին մէջ կը հաստատեր, անոր բարեկամներ՝ որոնցմէ շատերը ամենէն ցած ռազմիկ ժողովրդեան մէջէն են, իրեն արժանաւոր կերպով ու փառաւորութեամբ հանդէս մը կատարելու պատրաստութիւններ տեսան։ Երիկուան ժամը ութին պարտեցին մեծ դրան առջեւը անթիւ անհամար բազմութիւն ժողոված՝ Թագուհւոյն ըստ սովորութեան գինարբուն զբաստանքի երթալուն կը սպասէին։ Դամը տասնին մոտ խառաբ դիշերուան առեն Թագուհին վերջապէս երեւցաւ, ձիու վրայ, եռաձի երկու ծառայով։ Ժողովուրդը սոսկալի ձայնով մը սկսաւ պոռալ, Պէրդիք սահմանադրական Թագուհին, կեցցէ Սպանիացոց մայրը, կեցցէ Լոբարդերոյ, կեցցէ աղատութիւն, կեցցէ ինքնիշխան ժողովուրդ. մահ Գաղղիացւոյ, մահ Գաղղիացի ըլլալնիսուն (Afrancesados)։ Երբ որ Թագուհին սա ձայնին ու աղաղակին մէջէն անցնելով Թարոյ հասաւ, այնչափ բազմութիւն ժողոված էր՝ որ սարսափուելուս ձիէն վար իջնալ ու տան մը մտնել, մինչեւ որ հատուկ կառքով մը անծանօթ՝ պալատը դարձաւ։ Ժողովուրդը նորէն հոն դիպուելուս, ու շատ մարդիկ՝ որ իրենց պէս կեցցէ պռալ չէին ուզեր, սկսան նեղել, մինչեւ անկարգութիւնը դադրեցնելու համար հարկ եղաւ. որ զորք դայ։ Դիւ մը պատուաւոր մարդիկներու կարգէն ըլլալ Էսքարդերոյին բարեկամները՝ գիշերը իրենց տան ճանապարհը լուսաւորած էին, ու. Թագուհւոյն ալ ջահերով հետաշտութիւն մը կ՚ուզէին ընել, բայց տեսնելով որ ժողովրդը իրենց առջեւը դիպուած է, վասնզան որ ջրոյ թէ ցած ռազմիկը իրենց հպատակութեան նշանը՝ ազաղակով ասրլ ու եղծանէ, մոքերնին դրուեր թող տուին։ — Ամսոյս 5ին երբ որ Թագաւորին ցուլերու կուիւը* տեսնելու դացած էր, նոյն անկարգութիւնը կը նորոգուէր, թէ որ կառավարութիւնը յատակ ունենալ չդրուշանար, ու ճանապարհը զինուորներով՝ կեցցէ պռալը ջարդելէր։ — Անոյշ յատաջուելնէ ալ յայտնի կը տեսնուէր, չարիաբարութիւն ու գոյներուն կամքի բրնդ բարիքները Թագուհւոյն սատած վճռոյն դէմ սատիկ բարկացած ու ձայներնին բարձրացուցած են։ Հերաւոյ լրագիրը սասնկ կը խօսի. Պատարարութիւնը, կ՚ըսէ, սա հրամանով անձնասպանութիւն ըրաւ, բայց այնպիսի անձնասպանութիւն մը՝ որ ամէն բանէն աւելի իրեն պատիւը վար կը ձգէ, անանկ անձնասպանութիւն մը՝ որ մեղմ եղոյր եկողներուն նախատանք պիտ՚որ պատճառի։ Որովհետեւ հիմա ալ Դոքտորերոյ զօրաբանը 18ին Սեպտեմբերին մէջ եղած էին պէս 200,000 հրացանով բոլոր Սպանիային ձայնը չկրնար խեղդել նուաճել, դարձեալ որովհետեւ յայտնի կը տեսնուի որ շատ մարդիկ անոր ուղղութիւնը դէմ դնել պիտ՚որ ուզեն, ու. հակառակ կենալու կարողութիւն ալ ունին, ասկից յայտնի յառաջ կու գայ՝ որ սա երկիրուան հրատարակուած չմտածուած վճռոյն վախճանը այնպիսի քաղաքական պատերազմ՝ պիտ՚որ ըլլայ՝ որ ամէն բան պիտի քանդէ ու կործանէ։

Լոբարդերան վիրքը գրած էր որ Սեպտեմբերի 28ին Ինդիան թողլու, ու դէպ ի Պրուսել ճանչոյ երթայ, բայց գուցէ Սպանիայի նորագոյն լուրերը միարը կը փոխեն։ Զորս ապրի է որ Սպանիա կը կենար, ուր որ Սատրիոնէն վերնոտ երթալ 1843ին Օգոստոսի 23ին հատած էր։ Լոբարդերոյին Սպանիա կանչուիլը՝ Լենոնի վաճառականաց

* Ցուլերու կուիւը Սպանիացոց ամենէն ոյժերի ու ազգային սեւարանն է. ասոր տարբերութիւնը մտերիմ անդամ մը կը գնեցի։

ժողովարանին մէջ ալ շատ խօսք պատճառեց, ինչու որ առով Պաղլիա՝ Ռոպլիսի դէմ աւելի պիտ՝որ գրգռի։

— Պ. Լոպոտրա նեղբին գործոց պաշտօնեան Սեպտեմբերի 3ին գաւառներու քաղաքական դիրաւորներուն շրջաբերական հեռագիր մը խրկեց, որով կը յայտնէ թէ թագաւորը ստուգ իշխանութիւնը պաշտպանելու ժողովքը թագաւորին առաձնական կենցաղը կամ տնոր ամուսնութիւնը ու տնոր ժիժարոյ երկանը վրայ բան մը գրելը՝ ի՛տրվելէ ու գլուխին դէմ պատիժներ կը սահմանէ, ինչու որ, ի՛նչ բերիին մէջ, աս խնդիրը՝ այնպիսի խնդիր մըն է, որուն լուծումը երկու ամուսնակիցներուն պահուած է։ — Պ. Բոպէգոն շատ ի՛սշտապի որ Հուսարի գնդապան երթայ։

ՀԵԼՈՒԵՏԻԱ ԿԱՄ ԶՈՒԻՑԵՐԻ

Պէռնս, 3 Սեպտեմբերի։ Դաշնակցութեան ընդհանուր ժողովքին երեսուներեքերորդ հիսունին Ցիւռ տեսան կրոնաւորներուն վրայ խորհուրդ եղաւ։ Ամենատկոն նահանգները ի՛ուզին որ աս կրօնաւորները բոլոր Հելուետիայի մէջէն դուրս հանեն։ Տասներկուք ալ էին նահանգները որոշեցին որ աս կրօնաւորները Հելուետիայի մէջ չմնան։ առոր դէմ եղան Լուցեռ ուղղափառ նահանգները, որովհետև պրոթեսթանտ մը բուն Հելուետիայի գաղութակցութեան պայմաններուն դէմ է, որ ազատութիւն կրօնի կը պահանջէն։ — Սեպտեմբերի 9ին վերջին ժողովքը գումարեցաւ, ու Եսմը նահանգներուն դէմ որոշուեցաւ որ Հոկտեմբերի 18ին նորէն ժողովքը դումարուի։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Էսքիրնան Լայտի շոգենաւով Օսմերուա գրէ Գրիեղոնեց լրագիրը Ամիրեին ամսոյս 12ին դրուած հետեւեալ լուրը առած է։ «Պ. Գոլնդրի առաջին պաշտօնեան ալ չկայ։ այսօր առաւոտուն կանուխ ապրելէն դադրեցաւ, վասը իր թաղումը պիտ՝որ ըլլայ։ Երէկ օր յառաջ թագաւորը զինքը Պարսկաստան ու Ծերակուտի անդամ՝ ըրած էր, աս առիթմանները միայն իր յուղարկաւորութեան փառաւորութիւնը պիտ՝որ տեսնէին»։

ՏԷՆՃԿՈՍԱՆԻՆ

Կը լսուի որ Ցոնճկոսանին ու մանաւորապէս Ասորիքին եկող ճանապարհներուն համար մինչեւ հիմա եղած ժանտախտի զգուշութիւնը պիտ՝որ վերցուի։ Ասորիքի մէջ աւուրցութեան վիճակը ամէն կողմանէ կատարեալ ապէկ ըլլալով, ու Եգիպտոսին զանազան կողմերէն եկողներուն հոնար խիստ զգուշութիւն պահուելով, պէտքութիւն Աղէքսանդրիա եկած նաւերուն քառասնօրեայ գրուշութեան տակ ինկայը՝ չիմանալու բան մը էր, ուր որ Կիպրոս կղզիէն հասած նաւերը ազատ են ու անմեղապէս ներս կը մտնեն։ Նոյնիսկ՝ Ասորիքին հետ միացած կողմերուն պահպանութիւնը շատ գէտուր ըլլալուն համար, օրէ օր զգուշութեան նպատակը խիստ կանոններու կը դրուին։ Հիմա Ցոնճկոյ տեղութիւնը, Եէրիշէն սկսեալ մինչեւ Սուեզի սահմանագիծը զգուշարան մը գնելու միտք ունի։ Ասիկա ըմբռնելն վերջը՝ Ասորիքին եկողները չէ լեր միայն բոլոր Ցոնճկոսանի մէջ, հապա նաեւ Եգիպտոսի մէջ ալ ժանտախտի զգուշութիւնն ոպատ պիտ՝որ ըլլան։ Երկու երկրին շոգենաւերուն համար ալ շատ բացձաի բան է որ աս բանս շուտով կատարուի։ — Մէհեմմէտ Ալի փաշան երկու շոգենաւ ի՛ս ղէ պնել, որոնք որպէսզի ժամանակի մէջ մինչեւ Սուեզին սահմանը կամ ջրվէժը (cataracte) պիտ՝որ երթան։ Գաւառ Եգիպտոսի հին յիշատակարանները տեսնելու զբաղմունքներուն ծախքը շատ կը մեծնայ, ու ան երկայն ժամանակը կը կարճնայ, որովհետև առաջուան երկաթ ամուսուան տեղ՝ երկաթ շաբաթը բաւական ի՛նչ ըլլայ, ու ճանապարհներուն վերջի ատաձանի հանդստութիւն ու ապահովութիւն մը կը հաստատուի։

ՄԱՐՈԳԳՈՅ

Մարոգգոյի վերջին լուրերուն վրայ Ալճէրիի Մոնիթէօր լրագիրը պատկա կը գրէ. «Այս լուրերը ինչ, բուն Ալճէրիի ներսի կողմերուն լուրերուն պէս ուրախարար չեն։ Շատ անգամ Ադա-էրբահանին ու Ադա-էլդ ասէրին պատերազմական գործութիւնը վրայ ձիշդ ու հաստատուն տեղեկութիւն մը չունենանք։ իրենց փոքր շարժումն ալ մեզի յոյս կամ երկիւղ մը կը պատճառէ, որ գայլ ոչ յուսոյ եւ ոչ ալ երկիւղի առիթ մը կայ։ Մինչ մը յառաջ Ադա-էրբահանին սաստիկ բարկութեան մէջ գտնուիլ, այնպէս որ՝ իր հպատակներուն վրայ մեծ վրէժխնդրութիւն ընել ի՛ուզէր թէ որ իմշամուցին դէմ՝ պատերազմելու գանդալէին։ Հիմա կ՚լսուի որ Ադա-էլդ ասէրը քիչ մը ատեն ետ քաշուելէն ետքը՝ նորէն դէպ ի արեւմուտք յառաջ կը քալէ, մանաւանդ թէ Դապլիի բնակիչներէն ալ շատ ապէկ ընդունելութիւն գտած է։ Ասոյց դեռ յայտնի չէ հիմա ինչ դործք մը չէ պատահած»։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԿԻՍ ՏԵՍԱԿ ՀՈՊԵՐՈՒ ՄԷՋ ԴՏՆՈՒԱԾ ԲՈՒՍՏԵՐՈՒ (Հբ՛-ն) ՈՒ ԽԵՏՑԻՆԵՐՈՒ ՎՐԱՑ

Լրագրն խել մը ատենէ ի վեր ճանչցուած էր, որ երկրիս պատաղան հոդմերը՝ մեծ ծովուն երեսէն բարձր եւ մեծ խորունկ անդրանք այնպիսի բուրաժայռներ կան, որ բոլոր կենդանատունկներու ու խեղճերներու մեռոցորդներէ կազմուած են, ու հիմնական ծովային ատոլներու ու բուստերու ժայռերուն պէս պէտք է որ երկրին ատենի մէջ կերպաւորած ըլլան։ Այս քարաժայռներէն զատ՝ մեր երկրագունդին վրայ զանազան քարերէն ալ կան, որոնց բոլորովին կենդանիներէ ու անկերէ կազմուած ըլլալը՝ ինչպէս հիմնական ատենս, նոյնպէս քիչ մը յառաջ ըլլալով բնագէտներն ալ կարծեցին։ Ուրեմն մեծ զարմանք պատճառեց ամենուն, երբ որ Էրենպերկ պերլինի մէջ իր գիտաբերութիւններովը գտաւ ու հաստատակեց, որ տրիպոլի ըստ ած՝ քարը՝ մանր մանր կենդանիներու խեղճերէն կազմուած է, որոնք միայն մանրադիտակով կրնան տեսնուիլ։ Այս նիւթս երկրին ատենի ի վեր ապաւեստարանները ծանօթ է, ու փոշի ընելով՝ քարեր ու մեռապներ փայլեցնելու կը գործածուի։ Զանազան տեղուանք՝ բայց գլխաւորապէս Սոհեմիայի Պիլին բուսած տեղը կ՚երթայ, ուր մեկ շաբաթը կամ խաւ շատ բեղուսակ է, ու 14 ոտքէն աւելի խորունկութիւն ունի։ Երբ որ ասիկա մանրացուցով դիտուելու ըլլայ, կը տեսնուի օր ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մանր ճճիներու՝ քարացած ոսկրոտիք կամ խեղճներ, որոնք չտեսնուելու շաղախով մը մեկը մեկալին կպած են։ Ատոնց պրպտիկութիւնը յայտնել ու անոնց վրայ դատողութիւն մը տալը անհարելի է։ Էրենպերկ կը կարծէ որ ամէն մեկ խորանարդ մնաթ մէջ, որն որ հաշիւ 220 ցորեան (լիտր) կը կշռէ, 41,000 միլիոն հատ կայ, աս հաշուով կը գտնուի՝ որ ամէն մեկ ցորենին 187 միլիոն հատ կ՚ելնայ։ Ուրեմն աս գրուցածներնէս տարբերութիւնով կրնանք հետեւցնել որ աս նիւթով մանրիները փայլեցնելու ատեն, ամէն մեկ շրջելուս՝ աս ճճիներէն միլիոնաւորներ կը փշրին ու իրենց մանր փաշիներուն կը փոխուին։

Այս մանր մանր ճճիներու խեղճերը կամ կեղեւները մարմար կայծքարէ (silex) են, ձեւերնին ինչպէս մեկը մեկալին ապրեր են, բայց առանձին տեսակ կազմութիւնը հաստատուն ու պաշ ձեւ մը ունին, ինչպէս Բոկիլարիա ըստ ած ցեղին ատակ գացող առանձին տեսակներու վրայ միտ նոյն բարձրութիւնը ու նոյն կրոնական դիրքը կը տեսնուին, ինչ որ այսօրուան օրս աս տեսակ կենդանի խեղճերու վրայ կը տեսնենք։ Պիլինի մեծ շաղաղին կամ խաւին վերի կողմերը՝ արիպոլիէն զատ՝ աւելի ծանր ու աւելի խիտ քար մ՚ալ կայ, որն որ կիսոմպալի* տեսակ մըն է, որուն մէջ անթիւ տեսակ մանր խեղճներ կան ու տեսակ մը նիւթով իրարու կպած են։ Այնպէս կը կարծուի որ մանր ու փափուկ կենդանիներու խեղճները ջրին մէջ լուծուելն ու քակուելէն ետքը, անոնցմէ աս կիսոմպալը կազմուած ըլլայ, որուն մէջ կարծր բրածոյ խեղճները այնպէս կը կենան, ինչպէս այսօրուան օրս սալիի (տէշիպոլի) մէջ ճճիները կը տեսնենք։

Լոհնեմիայի ինչպէս նաեւ Սաքսոնիայի մէջ Պանիոյ ըստ ած անդրանի տրիպոլիին մէջ գտնուած մանր մանր ճճիները անուշ ջրի տեսակ են, բայց ուրիշ տեղերունը, ինչպէս Պաղլիայի կղզիները, ծովային տեսակներու կարգն են։ Լրենպերկ ցուցուց նաեւ որ կաւային երկաթի՝ հանք ըստ ած նիւթի մը, որ սովորաբար այրելի հոլի (touche) կաշուերու մէջ կը գտնուի, մեկը մեկալին հետ կապած ու շղթայի պէս կապուած անհամար բարակ խեղճերէ կազմուած է, որոնց գոյնը նիկելաց հոլին (Էքինեան) գեղնութիւնը կը զարնէ, ու հէս մի կոյնքարակ կէս մ՚ալ երկաթի որբիդէ բաղկացած են։ Այս թելերը բոլոր պղտիկ ճճիի մը կեղեւանքը քիչ քիչ դարձեր շինուած են։

Հայտնի բան է որ առանկ մանրադոնդ ճճիներու անթիւ անհամար խեղճերէն կազմուած հանրերու շաղաղերը կամ խաւերը՝ ակնոր է որ երկրին ժամանակի մէջ կազմուած ըլլան։ Շատ անգամ մտածուած էր որ ճերմակ կաւիճն ալ (տեբեշիր) ատոնք պիտ՝որ ըլլայ։ գիտողութիւնը

* Ոչիզոպ՝ գրան ներսեան պատած ու ներսի գիրն երբեմն բոլոր կոպիս, երբեմն կոպտատակ ու երբեմն կոնանաչ գունով, փայլող ոգիին քար մըն է, որուն ոգիկը ամենեն մեծագին գոհարներու կարգն է, ու զանազան տարբերութիւններուն հարկաւոր ալ եւ այլ տեսակներ կը տրուի, ինչպէս Զոյտի ոգիագ, Պնոսիկագ եւ այլն։

նեղուած բաւական տեսնուած էր որ աս քարին մէջ շատ ծովային բրածոներ կան, դրոր օրինակ խեցիներ, բուստեր, ոստրեներ, ձկեր եւ այլն։ բայց վերջապէս պ. Լամարք Անդղիայի երկրաբանութեան թանգարանին մէջ գտնուած՝ Անդղիայի գետաղան կողմերու կաւիճները քննելով ու ջրի մէջ փոքր գարձելով գտաւ, որ աս փոշիին մէջ, պարզ աչքով միտի ձիմակ հաստատ պէս տեսնուածները՝ իրար ապէկ պահուած բրածոներ են։ Այնպէս լիսար կաւիճի մէջ ոս մարմիններէն հաղարաւորներ ու բիւրաւորներ կը գտնուին, որոնցմէ ոմանք բուստի կապուանք, ոմանք ալ ոստրոյ խեցիներ են։ Ատոնց ձեւին գեղեցիկ թեւան վրայ զարմանք մը տալը շատ դժուար է, իսկ պղտիկութիւնը հաստատելու բան չէ։

ԲԱՆԱՒԻՐԱԿԱՆ

ՆԵՂՈՍ ԳԵՏԻՆ ԴԱՆՈՒԲԱՅԻ ԿԵՐԳՈՎ ԱՌՄԱՐ

Ով որ Նեղոս գետը աւելիչ քանդիչ, արեւագործի ժամանակները իր եզերքը աւերիչ, ու պարտէզները բռնութիւնամբ նուաճող վայրենի մը կը կարծէ, աս բոլոր երկրին սգաստակը ու յաջողութիւնը քեզուց գեղին վրայ շատ ծուռ զգաստաբանի։ Սոյդ է Օմար խալիֆային ատենները ջրին կտրած ժամանակը չէ գիրը երբեմն հետ միայն նաւակներով կրնային հաղորդութիւն ունենալ, բոլոր հողէն երկրին բարձրացուցին, ու նոյն իսկ նեղոսը այնպէս որոշ ժամանակաւ ու աստիճան աստիճան կը բարձրանայ, որ ամէն դեղայի ըստ ժամանակին գետին վերատեսութիւն դէմ կրնայ դնել։ Այս դեռը իր փոսէն բարձր եղած ատեղանները, ու կարօտութիւն ունեցող անդաստանները կը լեցնէ։ երբ որ չափաւոր բարձրութիւնն կը հասնի՝ գետադացիները ջուրը ոչ կը հեռու տեղուանք ալ կը տանին, որոնք իմ՝ որ աս գետը չլլար, ջրոց պակասութենէն ամոյի ու անպտուղ կը մնային։

Մեռելեանները դեղային կանոնաւոր ամիսներ վրայ չկրցան միշտ հիմա ըստ բաւականին միոք համարող պատճառ մը տալ։ Բարեացիք կը կարծէն որ ասիկա Ցաւնիսի մէջ Տար Սենեարին կալաբերը եկած կանոնաւոր անձրեւներէն պատճառած ըլլայ, միայն իմ՝ տարի անկարելի կ՚ըլլայ մեկնելը թէ ինչու. համար Ոսա էլ Քարիմուտ՝ որպէն Ապրիլին մէջ գետը կը սկսի բարձրանալ։ Այսպէս է որ Տար Սենեարին անձրեւները Ապրիլին կը սկսին ու մինչեւ Յունիս կը տեւեն, բայց ինչպէս ասիկա դեռին կոխելուն պատճառ գրուի, վասն զի աս անձրեւները հաղիւ ջուրը քիչ մը վերը կրնան բարձրացնել։ Այս ուրիշ կարծիք մ՚ալ որ կ՚ըսէ թէ Հնդկաց ովկիանոսին վրայ եղած ալեկոծութիւնները դեղ ի Հարեշխուանի լեռները գոյրշիք կը մղեն, ու հոն անձրեւ կը պատճառեն, որոնցմէ կ՚ըլլայ նեղոսին ակերը ու կոխելը։ բայց աս ալ հաւանականութիւն միայն է։ Աւելի դիտոր ենք ըսել որ տարբ պատճառը գետ. դարանի է։ Այնպէս՝ Ապրիլի մէջ Ոսա էլ Քարիմուտ կը սկսի, ու Յունիսին 15ին եռաքը քարերը կը հասնի։ Այսկից յայտնի է ջուրը 1,440 աստիճանի մղեն տարածութիւնամբ յառաջ քալելու համար՝ դրեթէ երեք ամիս կ՚ուզէ, որն որ յորձանքին տաստակ թեւան նոյնով՝ մեկ ամսուան մէջ պիտ՝որ ըլլար, վասն զի նեղոսին ջուրը մեկ ամսուան մէջ ամենէն բարձր եղած ժամանակը՝ 3 մղեն, իսկ ամենէն ցած ժամանակը 2 մղեն յառաջ կը քալէ։ Հիւսիսային հողին ու ջրոյն ընելու մէջ ցեղած ջուրը պղտիկ կամոյ քարերուն պատճառ կը ըլլան։ Ջուրը ամէնու ասենը՝ կամաց կամաց մինչեւ 24 ոտք սոմբրոկան երեսէն վեր կը բարձրանայ, ու ամէն եռաքը ամէն կողմ կատարեալ կը կոխէ։ Ջրին թափելու տեղը ջրամբարները ու ծովերը ու գրեանոր Մէնզալեան ծովն է, ուր երկու բերնէ կը թափի։ Հնած եղած ժամանակը՝ Տաքիէզին կողմի բերանէն՝ 24 ժամու մէջ 71,033,840,640, իսկ Ռոզէդի բերանէն՝ 79,352,551,728 խորանոցի մեզը ջուր կը թափի, ամենէն բարձր ժամանակը առաջինէն՝ 227,196,828,480, իսկ երկրորդէն՝ 478,919,838,960 խորանոցի մեզը։

Ամենք նեղոսին կոխելը սգաստակ կը համարին, ինչու որ ամէն տարաբոխիկ ախտերը կը դադարեն, կ՚ըսեն, բայց առաջ դէպ ի դեղ որ հաստատակութիւն Քալլոսի կողմերը՝ նեղոսին գետ բարձրանալ չհասած, ու կարծուած կենդանական ու անկական նիւթերը հատելու չսկսած, ժամանակը կը դադրի։ Այսպէս հանգամանք կան ալ որ կը կարծեն թէ նեղոս գետը երկիրը կոխելու ատեն շատ կաւ ձգելով՝ նոյն տարուան մէջ նգիպտոս եղած հիւանդութիւններու պատճառ կ՚ըլլայ։ Այսպէս աս կարծիքն ալ պ. Պաս լաբանին հիմնական դատ-

* Ոչիզոպ՝ գրան ներսեան պատած ու ներսի գիրն երբեմն բոլոր կոպիս, երբեմն կոպտատակ ու երբեմն կոնանաչ գունով, փայլող ոգիին քար մըն է, որուն ոգիկը ամենեն մեծագին գոհարներու կարգն է, ու զանազան տարբերութիւններուն համար՝ կարգ եւ այլ տեսակներ կը տրուի, ինչպէս Զոյտի ոգիագ, Պնոսիկագ եւ այլն։

ճառներուն գլուխը կ'ելլայ։ Ալ ամն զի ջրին կա-խելը ամէն տարի կ'ըլլայ, իսկ Ժանտարմաները՝ վրան երկայն ատեն անդնելէն ետքը նորէն կը դառնայ, մանաւանդ որ 1829ին ու 1830ին, որ տարիները որ Նէղոսը արտաքոյ կարգի բարձրացած էր, ամենեւին ժանտախտ չ'եղաւ։

Նէղոսի ջուրը պղտոր է ու գետնագոյն, որ-չափ որ կամաց վարէ ու ցամքայ, այնչափ կը պայ-ծառանայ։ Կաւոտ երը որ մէջը քիչ մը պղտղտ (շաղ) կամ ծեծուած դառն նաշ նետես, կը պայծառանայ։ Բայց կուրը բոլոր Եգիպտոս պտղա-բեր կ'ընէ, բնակչութիւնը խնայակցաւ, որ տա-կաւին մէջ հոտած կենդանական ու անկական նիւթի վրայ, ինչպէս ամանք կը կարծեն։

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՈՊԱՅԻ ՑՈՐԵՆԻ ՈՍՈՒՏՈՒՐԻՆ, Վ.ԻՐԱ*

2. Դանուբի (Տանիմարգայի) թագաւորութիւնն 1847ին դուրս եղած յորենները՝ 412,153 տոխոս** ցորեն, 364,700 տոխոս հաճար, 1,246,695 տոխոս գարի, ու 312,665 տոխոս վարսակ էր։

Ինդգիա ամենէն ուժգի հիմնական ատենս աղէկ պիտի տեսնէ թէ Հարաւային յատաջանա ատենը այնչափ ծողիկներուն պատճառը՝ յորենի վաճառականութիւնն եղած է։ Պինչեւ 1817 երկու հարիւր տարի միօրինակ Կոնտանտամ քաղաքը՝ Եւրոպայի ցորենի շտեմարան ու հոմիարատեղ մը եղած էր։ Ուստի երբ որ անոր վայելած աղա-տութիւնն տեղ՝ սկսան ալիքներ գիմացը եկիլ, մինչեւ իր ընդարձակութիւնը կորսնցուց, ու շատ ապրեր առ առատութիւն սկսան մոռնալից ըլլալ։ Ա՛ս կերպով ցորենագործի առուտուրը Ընդլիս, Հանուսկան քաղաքները, Թրիէստ, Սարսիկիա, Համբ, եւ ուրիշ քաղաքներ դարձան։ Ամենատարի մեծ ու անուանի ցորենի շտեմարանները ու հոմիարատեղները երկաթով պատուեցան, եւ ի վերջանալի սկսան պարապ մնալ, որով եւ յարանի ցաց մը եղան, մինչ մանաւանդ կողմանէ խառնիմիութիւն բանեցնելը ու պաղիկ պղտիկ ալիքները՝ առուտուրն ամէն բանէն ուժգի գնա կրնան հասցնել։ Հոյանտայի աերութիւնը հիմնուած ատենս ցորենի առուտուրին վրայ դրած օրէնքները ետ կանչած է, ու առաջուան ազատութիւնները նորէն տուած է, բայց ինչ օգուտ որ ժամանակը շատ ուշ է, ու ցորենագործի վաճառականութիւնը մէյ մը հատատուած ամէնը ու բանած ճամբան դիւրաթող չապրի։ Ընդ հանար ալ Հոյանտայի ատ բանին վրայ բոլոր ջանքին առջեւ ելնելու համար՝ Ռոզդիա տեղ մը կայ որ երկաթով շտեմարան վրայ է, ու վաճառականին ուրիշ բան չէ, բայց եթէ հիմնական ցորենագործի առուտուրին ապատութիւնը հատատուն ցաց մը կարել, ու մանրակնայուր ընել։ Կը կարծուի թէ Ռոզդիա՝ որ ատ վերջին երկու տարուան յորենին ալէկ շատ ոգուտ ունեցաւ Ամերիկայի, Պանտրի նաւահանգիստներուն, Ռեւ, Աղրիական ու Արիջերիական ծովերու նաւահանգիստներուն ու Եգիպտոսի հետ հաղորդակցութիւն ունեցաւ, ցորենի առուտուրին քարտուղարութիւնը՝ բոլոր Եւրոպայի ցորենագործին մեծ մասը իրեն պիտի կարող ըլլայ քաշել։ Պինչեւ հիմա ներս մտած ցորենը եղածէն շատ աւելի է, ու կ'աւելնայ։ Ինչպէս որ ներս մտած ցորենը 910,000 մէջը կենդինար հատաւ, ուր որ գուրս եղածը 60,000 մէջը կենդինար հասկ։ կայ։ Ինդգիայեն յորեն առած անգլերէն գլխաւորները են Հոյանտա, Պրուսիա ու Ինդգիա։ Իսկ իրմէ եղած ան քիչ ցորենը Պարիս, Լուքսենպուրգ, ու զարմանալի կերպով մը նորէն Հոյանտա կ'երթայ։ Ինդգիայի առուտուրին դլխաւոր տեղը Անդուերպիա է, որուն ցորենագործի վաճառականութիւնը տարեկան շրջանը հասարակ տարի 10 միլիոն ֆրանք կը հանի, որմէ 6½ միլիոնը ծովային առուտուրն է։

Հոյանտայի ցորենի առուտուրը ըստ մեծի մասին իր կարգութիւնը լեցընելու համար է։ Գլխաւորապէս Պրուսիայեն, Գերմանիայի մեկալ կողմերէն ու Ռուսաստանէն իրեն ցորեն կու գայ։ Տարեկան մտած ցորենը՝ սովորաբար 12ին մինչեւ 18 միլիոն ֆրանք կ'ելլ։ Իսկ դուրս եղածը մէկ երկու միլիոն ֆրանք է, ու երբեք 5 միլիոնի չհասնիր։ Ամենեւին մէջտեղ դլխաւոր վաճառատեղին է։ վերը զրուցած աերութիւններէն զատ, նաեւ Անգլիա, ու Հանսեան քաղաքներ տեղերն ալ առ առատութիւն մտնելէն կ'ելլան։

Ամբողջ իրեն 1847ին 4,650,000 ֆրանքի չափ, իսկ վաթսունեակին 10,852,000ի չափ ցորեն դուրս եղաւ։ Ա՛ս երկու իրարանութիւնները իրենց ցորենը աւելի Միջերկրական ծովուն վրայ ըրին։ Եւրոպայի նաւահանգիստները կը խառնեն։

Պարտնեման ցորենը դլխաւորապէս Հնդկաստանի վրայէն բերել կու տայ։ Ա՛ս նաւահանգստին մէջ դրուն մնաց ցորենին չափը՝ միջինը ատենով՝ 1,200,000 հեկտոլիտր կը հասնի, ու ըստ մեծի մասին Ռուսաստանէն եկած ցորեն է, որուն տարեկան գրեթէ 22½ միլիոն ֆրանք կ'ընէ։ Իսկ իրմէ դուրս եկած ցորենը՝ գլխաւորապէս Դանուբիա, Լուսիտանիա ու Պոլանիա կ'երթայ, ու 3—4 միլիոն ֆրանքի կը հասնի։ Դանուբայի ցորենի վաճառականութիւնը յատաջուան ատենները շատ մեծ ու ընդարձակ էր, բայց քանի մը տարի կայ որ շատ հեկաւ, ու անոր հակառակ Լիվերպուլին ընդարձակեցաւ։ Ա՛սոր պատճառն ան եղաւ որ տարբ աերութիւններու նաւերով բերուած ապրանքին վրայ, կենդինարին՝ 6 ֆրանք մաքուր 9 ֆրանքի հասնելէն, որով եւ Սարտինիայի ցորենագործին ուսուցանը՝ Հանսեանցիներուն պէս առատութիւն փառակար անմոռնալ ու անզգոյշ օրէնքով մը, առանց ներսի երկրագործութիւնն ալ յատաջ տանելու, ինկաւ նուազեցաւ։ Գիրայի նաւահանգիստը տարին՝ ցորենի տարատարով 15—20 միլիոն ֆրանքի չափ տարիի շրջան կ'ըլլայ։ Պարտնեիա կղզեցին առուտուրը, որն որ 1842ին քիչ մը կենդանութիւն ու շարժումի առուցած էր, իրեն բարձրութեան մէջ դրուցաւ հասատատուն մնաց, ու ներս մտած ապրանքին կողմանէ 8,539,000 ֆրանքէն 7,752,000ի, իսկ դուրս եղածին կողմանէ՝ 9,238,000էն 5,096,000 ֆրանքի մնաց։

Դանուբայի մէջ 1խրդնեան ցորենին առատութիւն գլխաւոր տեղն է։ 1844ին հա եկած ցորենը 2,244,000 հեկտոլիտր կը հասնի, որուն շատ մասին մէկը Ընդլիա ու Ընդլիա գնաց։ Ա՛ս տեսութեան մէջ երկրագործութեան քիչ մը յատաջ երթալուն պատճառը դրսի երկիրներէն եկած շատ ու ստոյգի ցորենը կը հասնիր, բայց առաջ ալ հա տեղաց եղածը դեռ։ Ռուսաստանի ցորենին դիմացը չկրնար երթալ։

Լիվերպուլ ու Սիկիլիայի թագաւորութիւնը 1841ին, ինչպէս որ հաստատուն տեղերու մեջ ները կը դանուցուն, յանգարկրդիէն (դեւատուլիէն) 3,055,000, իսկ կղզիէն (Սիկիլիայեն) 1,812,000 ֆրանքի, ամէնը մէկտեղ 4,867,000 ֆրանքի ցորենագործէն դուրս խառնեց։

Պանիպայի վերջին ժամանակներուն ցորենի առուտուրին վրայ երեւելի բան մը չ'իսցուիր։ — Իսրդուկալ ամէն տարի 3 — 4 միլիոն ֆրանքի դլխաւորապէս բրինձ ու ալիւր կը մտնէ։

Եւրոպայի տերութիւններէն ամենէն աւելի Ռուսաստան մեծ ու ընդարձակ ցորենագործի առուտուր ունի։ Իր երկրին դուրս եղած բոլոր ապրանքներուն վրայ մտնին մէկը ցորեն է, որն որ միջինը տարեկան, գրեթէ 51 միլիոն ֆրանքի կը հասնի։ Ա՛ս տարի դրեթէ 18 միլիոն հեկտոլիտր ցորեն դուրս եղաւ, որն որ 150 միլիոն ֆրանքի կը հասնի։ Ա՛ս ընդարձակ ու տարածուած առուտուրը անդիտալ դարուն վերջերէն ակսաւ ու միջնէ հիմա կը տեւէ։ Հիմակուան ժամանակը Ռուսաստանի հարաւային դուռները դրեթէ բոլոր Եւրոպայի համար ցորենի մեկ համբարանց ու դանձ են, եւ ասոր համար ալ Օտեսա քաղաքը ան տարածանի երեւելի եղաւ որ Ռուսաստանին դրսի հետ ըրած բոլոր վաճառականութիւնն տասնեւրդ մասը Օտեսայի վրայէն կ'երթայ։ Ա՛ս նաւահանգստին առուտուրին 3/5 մասը ցորենի առուտուր է։ Ընդած տարեան հունձքին նաքը Եւրոպա՝ Օտեսայէն 6 միլիոն հեկտոլիտր ցորեն անցաւ, ու Յաւելեան վերջերը պէտք է կ'ըսուի թէ միջնէ նոր հունձք 3,650,000 հեկտոլիտր ալ կրնայ անցնիլ։ Ռուսաստանի մեռցած նաւահանգիստներէն ամէնը մէկտեղ գրեթէ 7,380,000 հեկտոլիտր կրնայ եղիլ, որն որ տասնեւմէկ հարիւր 1,900 նաւ պէտք է։ Գ.—Գ.

Ա.Ցլ. Ն.Ի Ա.Ցլ. ԼՈՒՐՆԵՐ

Գէնքասնեպրիա, 31 Օգոստոսի։ Նէղոսին ջուրը այնչափ բարձրացած է որ նոյն իսկ մեծամեծ նաւերը Սատրին Եգիպտոսէն ու Տեղդայեն բերեր առած բաներնը թեւնուն կու գան։ Բայց բոլոր զբաղմունքը դրեթէ Նոգիտոսի Փոխարքային ու իր որդւոյը ծախսած վաճառականներուն վրայ է։ Փոխարքան 30,000 արտեղ բակոյ, 30,000 արտեղ դարի, ու նոյնչափ ալ յարեն ծախեց, ամէն մէկ արտեղը 35, 50 եւ 60 դուրուշի։ Իսկ Խարտիմ ու Ընդաս փաշաներուն զրեթէ 36,000 կենդինար (ֆանթար) բամբակ դուրս հանեցին, որն որ շատ յաջարութեամբ գնուեցաւ ու տասնուշարս որ յատաջ եղած գինէն ալ քիչ մը աւելի ծախսուեցաւ։ — Ա՛ս վերջի 14 օրուան մէջ 70,000 արտեղ բակոյ ծախսուեցաւ, արտեղը 49 — 52 դուրուշով, 38,000 արտեղ գարի, արտեղը 35 — 37 դուրուշով, եւ 15,000 արտեղ յարեն, արտեղը 60 դուրուշով։ Խարտիմ փաշային 26,000 կենդինար բամբակը՝ կենդինարը 11 թալերի (ֆրանք) դնաց։ Կատարութեան 1000 կենդինարը տասնեւրեք իրեքական թալերով վաճառուեցաւ։ Գեմամի փաշային 1000 կենդինարը՝ տասնեւրկուքով, եւ ուրիշ մեկ քանի աղէկ տեսակներէն ալ 12¼ թալերով։ — Հոսանցոյ վաճառականներուն տուն մը բորակի (ֆաբրիքի) հանքը հինգ տարուան համար դնեց։

— Օտեսայի Ռուբլս ամսոյն վաճառականութեան ընթացքը՝ Յունիս ամսոյն հետ գրեթէ հաւասարկցաւ։ Յունիս ամսոյն մէջ դուրս իրկուած վաճառաց գինը մինչեւ 2,868,710 արժէքի ուղարկի կը հասնի։ Որոնց մէջը կոյին 257,376½ չեթվերդ ցորեն, 26,219 չեթվերդ վարս, 14,056½ չեթվերդ կատաս (ֆրանսական)։ 170,007 բուռ ճարպ եւ 6032 բուռ բուրդ։ Իսկ դրսի երկիրներէն ներս մտած վաճառքն ու ստանքը 1,000,188 արժէքի ուղարկ կը հասնի, բայց ի թագաւորութեան ներսի կողմերը դացող վաճառականութեան նիւթերը՝ օրանը 290,153 ուղարկի չափ կ'ընեն։ Գումարաց գինը Յունիս ամսոյն մէջ աւելի եւս դար իջաւ։ ամսոյն վերջերը մեկ չեթվերդ աղէկ տեսակ ցորենը՝ 7 ուղարկով, եւ մեկ չեթվերդ վարսը՝ 2½ ուղարկով կը ծախուէր։ Օդեստոսի մէջն ալ գիները չբարձրացան, վասն զի ամէն կողմանէ հունձքի լուրերը յաջող էին։

ԻՆՉ ՈՒՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Լաւ Եարկի Հերալտ լրագիրը վերջին թուերէն մէկուն մէջ այսպէս կը գրէ։ Ամերիկայ քաղաքին երեւելի ու գեղեցիկ բաներուն մէկն ալ գլխաւոր հրապարակն է, որն որ 12 օրամայր տեղոյ մեծութիւն ունի։ յատակը մարմարեայ, ու աշխարհիս գեղեցիկ զբօսանաց տեղերուն մէկն է։ Ա՛ս ընդարձակ լորեկիկ ամէն կողմէ մէյմէկ փառաւոր ու հոյակապ հրապարակներ շրջապատ կան։ Արեւելեան կողմը մեծ ատենի մայր եկեղեցին կայ, միւս կողմը կառավարութեան պալատը, եւ երկուքն ալ քարեկարուն ամրոցը։ մէյմէկ կողմի բանած են։ Այդ եկեղեցին Եդիսոնի մեծ մեհենին անոր շինուած է, կառավարութեան պալատն ալ անուանի Վաշինգտոնի՝ պալատին տեսը։ Այդ եկեղեցին ունեցած հարստութիւնը անհամեմատելի բան մը կ'երեւայ։ Խորանը ամբ արծաթի թիթեղով ծածկուած ու գեղ ասկի զարդերով գարդարուած է։ Խորանին ետեւ կողմի վանդակապատը (ֆերրէ) 100 ոսկեղէն երկրագործութիւն ունի, եւ ոսկեայ, արծաթի ու պղնձի խառնուածէ շինուած է։ Կիներէնին մեծագին մետաղներէ շինուած սկսուած արձաններով, արձաններու, պատուանդանով ու աշտանակներով լեցուն է, որոնք եկեղեցին ունեցած անբաւ հարստութիւնը կը ցուցնեն։ Բակին զան Մերիկիի մէջ նաեւ 80ի չափ եկեղեցի ու մեկ թեատրոն կայ, որն որ շատ փառաւոր է, ու հանդիսաց 10,000 մարդ մէջը կ'առնու։ Քաղաքին արեւմտեան կողմը ուրիշ մեծ հրապարակ մ'ալ կայ, որն որ 45 օրամայր տեղ է, ու մէջ տեղը ոսկիէ մը ունի։ ու հրապարակը առատ իրիկուն պտըտելու ու զբօսանաց տեղ մը եղած է։ Ուրիշ երբեմն հրապարակ մ'ալ կայ, որն որ Աբրահամ կ'ըսուի, ուր կառքեր ու ձիաւորներ կը ժողովին։ 2000 քայլէն աւելի լայն է։ շրջապատին մեծութիւնն ալ ասկէց կրնայ իմացուիլ՝ որ ան հրապարակին վրայ շատ անգամ մի եւ նոյն ժամանակը 7000 կամ 8000 ձիաւոր եւ 2000 կառք կը տեսնուին։

Ռեստորանի Սկոտեմբերի 9ին կը գրեն։ Գեմարանի անդամն ու տերութիւնն բարեկրթականը Խոսէկ Ցակոբ Շմիտ երեկ հոս 68 տարուան փախճանեցաւ։ Բոլոր ձեմարանին մէջ ասուն 18 տարի էր որ անգամ էր, մանաւանդ լեզուներու ամենէն աւելի տեղեակն էր։ Սարբ գիրքը Աստուծոյ ու Գիրքի լեզուով թարգմանելով, երկու կողմանէ արդիւնք ունեցաւ։ մեկ կողմանէ գրիչներուն ալեւելքի դին ապրածներուն օգնեց, մեկալ կողմանէ ալ սա լեզուն ամբոյ Եւրոպացիներուն ձեռքը յարմար գործիք մը տուաւ։ Իր վերջին ուսումնական գործերուն եղան մէջ մը Գիրքի լեզուին քերականութիւնը՝ մէյ մ'ալ նոյն լեզուին բառգիրքը։

* Տես Եւրոպա, թիւ. 12երորդ։

** Տասնա բանալով կ'իմանանք 850 Օկայի չափ մը. որուն Պարտիզագիր Գոնոյ կ'ըսեն։

* Մոնդէրատան 1519ին Սպանիայի Գորդեա նաւահանգիստ Աերջինոյ հասած առանը. հոն տեսաց կոյսին էր։